

Ярослава Фляжнікова

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ПРО ГОНОРАР УСПІХУ АДВОКАТА

Yaroslava Fliazhnikova

National University «Odesa Law Academy», Ukraine

ABOUT THE ATTORNEY'S CONTINGENT FEE

The article focuses on the pressing issue of regulating the remuneration of a lawyer with a fee bind to the positive outcome of a court case. It is determined that in Ukraine the lawyer's contingent fee is not regulated at the legislative level. The author suggested her own vision of the prospect of the legal implementation of the lawyer's contingent fee in Ukraine. Foreign experience is analyzed, theoretical works and practical issues related to the use of the lawyer's contingent fee in Ukraine are studied, legal and practical conclusions are formulated, proposals are made to improve the legal regulation of the procedure and the limits of payment of the lawyer's contingent fee. The introduction of the lawyer's contingent fee in Ukraine will help to increase the lawyer's responsibility for their actions in order to obtain a lawful and justified judgment in favor of the principal.

Keywords: attorney, advocacy, contingent fee, amount of the fee, legal aid agreement.

Вступ. Право особи на судовий захист є одним із найважливіших прав людини, яке нормативно закріплено в європейських країнах, Конституції України та іншому законодавстві. Детермінанта верховенства права зумовлює можливість кожного відстоювати свої права в суді. Ефективне використання цього права найчастіше можливо лише за наявності професійного представника, тобто адвоката. Роль цієї професії в суспільстві надзвичайна і особлива, але й послуги, що надаються її представниками, на жаль, не кожному доступні. Важке соціальне та матеріальне становище людей стає серйозною перешкодою для реалізації їх права на справедливий суд, а складний юридичний механізм гарантування безоплатної правової допомоги не завжди вирішує проблему. З цієї причини, наприклад в Україні, судові витрати, які включають витрати на правову допомогу, – є надмірним тягарем для деяких осіб.

Така ситуація заохочує пошук альтернативних способів надання правової допомоги, яким може бути гонорар успіху адвоката – *actum de quota litis*, який передбачає оплату послуг адвоката залежно від результату справи та вже давно ефективно використовується в США, Великій Британії, Австралії, Франції, Німеччині, Туреччині, Чехії, Ліві та інших країнах світу. В Україні гонорар успіху адвоката законодавчо не дозволений і не заборонений. Популярності цьому не додає й суперечлива судова практика. Це все заохочує до аналізу соціально-правових причин такої ситуації.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі аспекти гонорару успіху адвоката досліджували в різні часи такі науковці та практики, як: Є. В. Васьковський, Девід Штрос, А. Н. Князев, О. М. Дроздов, Й. Л. Бронз, М. Ю. Барщевський, С. О. Іваницький, Крістоф Де Бакер і Ніно Де Латхауэр, Дж. А. Брендедж, М. Молло, И. М. Сидорова, М. Дерра, Є. В. Накушнова, та ін. Проте, у наш час, дана проблематика в Україні на законодавчому рівні не врегульована, що зумовлює підвищений інтерес й актуальність дослідження.

Мета статті – з урахуванням зарубіжного досвіду, теоретичних здобутків та судової практики дослідити перспективи запровадження в Україні гонорару успіху адвоката при наданні правової допомоги.

Результати дослідження. Адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги (ч. 1 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)¹. За здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту адвокат вправі отримати винагороду у формі гонорару у фіксованому розмірі чи у вигляді погодинної оплати.

¹ Закон про адвокатуру та адвокатську діяльність 2012 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради*, 2013, 27, 282.

Порядок обчислення, сплати, зміни, повернення гонорару встановлюються в договорі про надання правової допомоги. При встановленні розміру гонорару враховуються складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, фінансовий стан клієнта та інші обставини справи. Гонорар має бути розумним та враховувати витрачений адвокатом час (ст. 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ст. 28 Правил адвокатської етики)¹.

В Правилах адвокатської етики (далі – ПАЕ), під договором про надання правової допомоги розуміється договір, за яким одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язується надавати правову допомогу іншій стороні договору (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов'язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору, у випадку якщо така оплата передбачена договором (ст. 14)². Фактично, цією статтею ПАЕ прямо допускаються й інші форми обчислення гонорару, на противагу Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який називає лише два способи його обчислення – фіксований розмір й погодинну оплату. А в цілому, зважаючи на принцип свободи договору, відповідно до якого сторони вільні вукладенні договору та визначенні його умов, – системне дослідження Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» й ПАЕ дозволяє зробити висновок, що види, форми, граничні суми гонорару в них не закріплені. Отже, теоретично ми можемо говорити про допустимість такої форми обчислення грошової винагороди за надання професійної правничої допомоги як гонорар успіху адвоката.

Питання гонорару було складним ще у старі часи наших римських колег, – зауважує доктор Девід Штрос. Цицерон та Ульпіан розглядав знання закону як найсвятішу справу, яка не мала б розраховуватися або спростовуватися грошима. Тим не менше, той самий Цицерон зізнався, що вважав за краще вибирати своїх клієнтів з ряду заможніших римських громадян, оскільки вони могли платити більш високі збори.

Адвокати ніби опиняються між благородною ідеєю захисту прав своїх клієнтів і жорстким та простим фактом, що хтось повинен оплачувати рахунки за управління офісом. В римські часи винагорода адвоката встановлювалася суддею, який брав до уваги характер судового процесу (*modo litis*), можливості адвоката (*lawyer facundia*) і місцеву юрисдикцію / актуальність справи на місцевому рівні (*fori consuetudine*). Однак гонорар був обмежений, максимум – 10 000 сестерціїв. З огляду на ці обставини, констатує вчений, – не дивує, що відносини між адвокатом та спірним гонораром не змінилися і по цей день³.

Цим спірним гонораром і є «гонорар успіху» (*actum de quota litis*), або плата в залежності від результату. Отже постає питання: Чи може гонорар бути успішним? Успіх – позитивний наслідок роботи, справи і т. ін., успішний – який супроводжується або завершується успіхом, який дає позитивні наслідки⁴. Гонораром успіху в юридичній практиці прийнято називати таку угоду між юристом і клієнтом, розмір винагороди в якій ставиться в залежності від результату, якого намагається досягти клієнт, вдавшись до допомоги професійного помічника⁵.

Зокрема, гонорар успіху є спірним питанням для договірних зобов'язань про оплатне надання правових послуг. Така форма оплати більшою мірою стимулюватиме адвоката-виконавця до досягнення саме того результату, який потрібний клієнтові, а клієнт зацікавлений у тому, щоб оплачувати не просто працю адвоката, а її потрібний йому результат. Найменшою мірою, в цьому випадку, клієнта цікавитиме стратегія і тактика, обрана адвокатом для захисту його права або законного інтересу, оскільки оплата кінцевого результату більшою мірою відповідатиме якраз інтересам клієнта-замовника, ніж адвоката-виконавця. В таких відносинах адвокат фактично стає партнером клієнта і бере на себе певну частину його ризику. В зв'язку з чим, відкритим залишається питання про ототожнення адвоката з клієнтом, що прямо заборонено законом (п. 16 ч. 1 ст. 23 Закону

¹ *Правила адвокатської етики: затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017.*

<<http://vkdka.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki 2017.pdf>>. (2019, квітень, 18).

² *Правила адвокатської етики: затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017.*

<<http://vkdka.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki 2017.pdf>>. (2019, квітень, 18).

³ Dr. David Štros. *Pactum de quota litis – The Czech Approach.*

<http://www.fbe.org/barreaux/uploads/2017/07/Rapport_David_STROSS-1-en.doc> (2019, серпень, 22).

⁴ Тусел, В.Т. (ред.) (2001). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Ірпінь: ВТФ «Перун».

⁵ Князев, А.Н. Гонорар успеха в договоре оказания юридической помощи.

<<http://koet.syktso.ru/vestnik/2007/2007-2/8/8.htm>> (2019, серпень, 22).

Україні «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»¹.

Хоча українське законодавство не містить прямих обмежень щодо практичного використання «гонорару успіху», не можна стверджувати, що ця схема оплати послуг адвоката користується популярністю. Наприклад, про гонорар успіху йдеться у справі за позовом ПП «Монада» до ЗАТ «Фірма – Спецвисотмонтаж» про стягнення основного боргу у розмірі 275 000 грн. та судових витрат. В пунктах 4.2., 4.3. договору про надання юридичних послуг сторони уклали угоду про позитивне рішення». Зокрема, якщо судом буде прийнято позитивне рішення, ЗАТ «Фірма – Спецвисотмонтаж» сплачуватиме додаткову винагороду 2 етапи: 15 000 грн. – не пізніше 3-х днів після її підписання, а 260 000 грн. – пропорційними частками у розмірі 30% від сум, що надходять від ЗАТ «МВБХК «Епос» на виконання рішень господарського суду міста Києва по справах №№ 8/355-9/188, 8/356-9/189 у термін не більше 3-х днів після зарахування цих сум на розрахунковий рахунок замовника. Вищий господарський суд України погодився із судами першої та апеляційної інстанцій та підтвердив обрентованість позовних вимог ПП «Монада» щодо сплати ЗАТ «Фірма – Спецвисотмонтаж» гонорару успіху за виграні судові справи².

Для клієнта гонорар успіху цікавий тим, що – є способом стимулювання залученого фахівця-юриста до прагнення максимально ефективнішим способом вирішити проблему, враховуючи його інтереси. Як правило, «в чистому вигляді» гонорари успіху практично не застосовуються. «Українські юридичні фірми ефективно використовують змішану систему оплати, при якій клієнт платить 20-50% гонорару авансом (включає в себе поточні витрати юридичної компанії), а залишок – тільки при позитивному вирішенні справи»³, – зауважує старший юрист юридичної фірми ILF О. Петрова. Але, судовій практиці України відомі й інші приклади.

Нещодавнє рішення у справі № 462/9002/14-ц фактично поставило поза законом гонорар успіху адвоката. Головною тезою постанови Касаційного цивільного суду Верховного Суду, який скасував у договорі про правничу допомогу пункт про гонорар успіху, є те, що прийняття судом рішення у справі не є результатом наданих адвокатами сторін послуг, а тому факт ухвалення судом рішення виходить за предмет договору⁴. Судове рішення не належить до об'єктів цивільних прав (ч.1 ст. 177 ЦК України), а його ухвалення у конкретній справі не є результатом наданих адвокатами сторін послуг, а тому не може бути предметом договору (ч. 1 ст. 638 цього Кодексу). Включення в умови договору про надання юридичних послуг п. 4.4. про винагороду адвокату за досягнення позитивного рішення суду суперечить основним засадам здійснення правосуддя в Україні, актам цивільного законодавства, у зв'язку з чим та в силу положень ч.1 ст. 203, ч. 1 ст. 215 ЦК України підлягає визнанню недійсним за пред'явленням стороною договору позовом⁵. Цим рішенням Верховний Суд фактично позбавив не лише адвоката в цій справі будь-яких заслуг в разі здобуття ним перемоги в судовому двобої.

З постановою наводиться також Окрема думка судді Крата В. І., який вважає, що результат розгляду та вирішення цивільної справи безпосередньо пов'язаний із позицією, зусиллями і участю в процесі представника інтересів сторони за договором про надання юридичних послуг. Саме сторони та їх представники у зв'язку із розмежуванням процесуальних функцій з судом є активною рушійною силою змагального процесу. Тому твердження про те, що «[...] ухвалення [судового рішення] у конкретній справі не є результатом наданих адвокатами сторін послуг, а тому не може бути предметом договору [...]», є занадто категоричним. Оскільки абсолютне його сприйняття суперечить суті принципу змагальності цивільного судочинства і нівелює потребу у правовій допомозі. Тому немає ніяких підстав вважати, що саме по собі прийняття судом певного рішення могло б розумітися сторонами договору про надання юридичних послуг як предмет або результат надання послуг. У цьому випадку судове рішення сприймається як оцінка якості послуг, успіху чи неуспіху вжитих

¹ Закон про адвокатуру та адвокатську діяльність 2012 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради*, 2013, 27, 282.

² Постанова у справі № 13/520 2007 (Вищий господарський суд України). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_520600-07>. (2019, серпень, 22).

³ Стоймость «успеха». <<https://pravo.ua/articles/stoimost-uspeha/>> (2019, серпень, 22).

⁴ Гонорар успіху адвоката: світовий досвід і перспективи законодавчого врегулювання в Україні. <https://jurliga.ligazakon.net/analytics/171358_gonorar-uspkhu-advokata-svtoviy-dosvd-perspektivi-zakonodavchogo-vregulyuvannya-v-ukran> (2019, серпень, 22).

⁵ Постанова у справі № 462/9002/14-ц 2018 (Верховний Суд України). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75003682>> (2019, серпень, 22).

стороною дій і як юридичний факт, з яким сторони пов'язують за договором умови виплати винагороди за надані юридичні послуги¹.

Іншими словами, позитивний для клієнта результат може розглядатися як один з найважливіших критеріїв, що послуга буде надаватися якісно. Заборона ж сторонам визначати критерії оцінки якості послуги, а, відповідно, і розмір винагороди, означає значне обмеження свободи договору. Крім цього, до негативних наслідків такої заборони можна віднести позбавлення можливості отримання адвокатом додаткової винагороди як оцінки якості його послуг, появу «тіньових» домовленостей з клієнтом про сплату винагороди адвокату, яку не можливо в подальшому включити до складу «судових витрат» і стягнути з відповідача. В цьому разі, клієнт, навіть вигравши справу, – завжди буде в програвши.

Водночас, більш зваженою видається постанова Касаційного адміністративного суду Верховного Суду у справі № 466/1367/16-а, яка була прийнята на два тижні раніше. У ній наголошується на особливих властивостях адвокатури як суб'єкта суспільних відносин: «ця властивість адвокатури увиразнюється (посилюється) метою її служіння суспільному інтересу шляхом надання своєчасної і належної правової допомоги упоєднанні з виконанням делегованих їй державою окремих владних повноважень. В контексті сказаного має значення й особливий характер адвокатської професії, представники якої є учасниками творення правосуддя»². Із вказаної позиції Верховного Суду про «творення правосуддя представниками адвокатської професії» – гонорар успіху видається абсолютно виправданим³.

Цілком зрозуміло, що постанова Верховного Суду від 12 червня 2018 року у справі № 462/9002/14-ц викликала резонанс в адвокатській спільноті та широке громадське обговорення в юридичній пресі та мережі Інтернет. Висновок Верховного Суду про те, що прийняття судом рішення у справі не є результатом наданих адвокатами сторін послуг, у коментарі виданню «Юридична практика», голова ВКДКА О. Дроздов назвав некоректним і навіть небезпечним з позиції забезпечення справедливості правосуддя⁴. В цьому ракурсі дещо дивним виглядав коментар головуючої в цій справі судді Верховного Суду М. Червінської щодо позиції суду: «Не варто сприймати нашу постанову як посягання на престиж адвокатури в цивільному процесі і на оплату їх праці. Ми прекрасно розуміємо, що робота адвоката фінансуються тільки сторонами по справі. Але неможливо стягувати додатково гонорар успіху як якусь винагороду за перемогу в суді, встановлювати своєрідний «цінник» на судові рішення. Це несправедливо, суперечить і етиці адвоката, і закону про адвокатуру, в рамках тих норм закону, які діють в Україні»⁵.

Найближчим часом суперечки про гонорар успіху не припиняться, але з урахуванням того, що оцінка цього явища була дана Верховним Судом, спір має перейти в іншу площину – в обґрунтування нових положень законодавства про адвокатуру, які можуть прямо заборонити або дозволити розмір оплати правової допомоги відповідно до її позитивного результату.

На переконання Й. Л. Бронза, адвокату соромно бути користолюбцем, рвачем, не рахуватися з майновим становищем людини, яка звернулася до нього за допомогою. Адвокату аморально ставити клієнта в такий стан, коли для оплати праці адвоката клієнт повинен продати квартиру, займати великі суми у знайомих і т. д. Від таких гонорарів мало користі і радості – на горі інших людей не побудуєш власного благополуччя. Коли адвокат входить у розуміння майнового стану клієнта, призначає прийнятний для нього гонорар, він тим самим завойовує повагу не тільки своїх клієнтів, але і колег, які не можуть не розуміти тих спонукальних мотивів, якими керувався адвокат, отримуючи скромний

¹ *Окрема думка Судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Крата В. І. від 12.06.2018 р. у справі № 462/9002/14-ц* (Верховний Суд України). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963389>> (2019, серпень, 22).

² *Постанова у справі № 466/1367/16-а 2018* (Верховний Суд України). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74407460>> (2019, серпень, 22).

³ Гонорар успіху адвоката: світовий досвід і перспективи законодавчого врегулювання в Україні. <https://jurliga.ligazakon.net/analytics/171358_gonorar-uspkhu-advokata-svtoviy-dosvd--perspektivi-zakonodavchogo-vregulyuvannya-v-ukran> (2019, серпень, 22).

⁴ Дроздов, О. Рішення ВС про гонорар успіху фактично нівелює значення професійної правничої допомоги. <<https://vkdka.org/rishennya-vs-pro-gonorar-uspihu-faktichno-nivelyuje-znachennya-profesijnoji-pravnichoji-dopomogi-o-drozdov/>> (2019, серпень, 22).

⁵ Гонорар успеха для адвоката: в КГС Верховного Суду прокоментували свою позицію. <<https://sud.ua/ru/news/publication/123377-gonorar-uspekha-dlya-advokata-v-kgs-verkhovnogo-suda-prokommentirovali-svoyu-pozitsiyu>> (2019, серпень, 22).

гонорар або взагалі звільняючи клієнта від оплати»¹. Така позиція заслуговує уваги, оскільки стосується й гонорару успіху адвоката.

Як зазначив С. О. Іваницький, спори між прихильниками й противниками використання *actum de quota litis* не вщухають уже кілька тисячоліть². До прихильників гонорару успіху адвоката вчений відносить Крістофа Де Бакера і Ніно Де Латхауэр, а до противників – Дж. А.Брендеджа і М. Молло.

Основними аргументами противників гонорару успіху є ідентифікація (ототожнення) адвоката з клієнтом та економічний інтерес адвоката. Крім цього, п. 3.3. Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства визначено саме поняття «*actum de quota litis*» як угоди, що укладається між адвокатом і клієнтом до винесення остаточного рішення стосовно справи, що розглядається, у якій клієнт є однією із заінтересованих сторін. Згідно з вищевказаною угодою клієнт зобов'язується у випадку винесення рішення на його користь виплатити адвокату винагороду у вигляді грошової суми або у будь-якій іншій формі. Правила забороняють адвокату укладати такі угоди, за винятком угод про виплату адвокату гонорару згідно з вартістю майна, що оспорується. Такі угоди не вважаються *actum de quota litis*, якщо розмір винагороди визначено згідно з офіційною шкалою гонорарів або за наявності контролю з боку компетентного органу, юрисдикція якого поширюється на адвоката³.

За певних умов, гонорари успіху дозволені і широко застосовуються в країнах континентальної Європи. В рамках цього дослідження вважаємо за доцільне навести кілька прикладів зарубіжного досвіду законодавчого врегулювання гонорару успіху адвоката.

Наприклад, Законом Німеччини про гонорари адвокатів (*Rechtsanwaltsvergütungsgesetz = RVG*) дозволено укладати з довірцями індивідуальні угоди про гонорари (*Honorarvereinbarung*), у яких їх розмір може істотно перевищувати той, що передбачений законом. При цьому, укладення угоди про виплату «гонорару успіху» (*Erfolgshonorar*), в Німеччині не дозволено (за деякими винятками), тобто адвокат отримує свій гонорар за виконану роботу, незалежно від досягнутого результату. Згідно із законом розмір гонорару адвоката залежить від двох чинників: від суми спору (*Gegenstandswert*) та виду наданої адвокатом послуги. Однак є випадки, коли визначити ціну справи у грошовому еквіваленті буває не так просто. Тому, певні критерії «оцінювання» розміру гонорару розроблені судовою практикою. Наприклад, якщо довіритель, який здає в оренду свою квартиру, бажає подати проти орендаря позов про примусове виселення (*Räumungsklage*), то за суму спору береться розмір 12-ти місячних орендних плат.

Укладення угоди про «гонорар успіху» (*Erfolgshonorar*), як правило, заборонено, згідно § 49b абз. 2 пропоз. 1 Федерального закону про адвокатуру. Єдине виключення з цього правила врегульовано в § 4a Закону про гонорари адвокатів, в якому сказано, що угоду про «гонорар успіху» дозволено укладати тільки на ведення конкретної справи і тільки в тому випадку, якщо довіритель в силу свого фінансового становища змушений був відмовитися від ведення судового розгляду. На випадок судового розгляду допускається домовленість адвоката і довірителя про те, що в разі програшу адвокату або виплачується винагорода менша, ніж передбачена законом, або не виплачується взагалі. Однак, на випадок виграшу така угода в обов'язковому порядку повинна передбачати відповідну «надбавку» до встановленого законом гонорару⁴.

Загалом, слід вказати, що у переважній більшості країн Європейського Союзу (Італія, Фінляндія, Франція та ін.) гонорари успіху дозволені в формі застереження *actum de quota litis*.

Так, згідно ст. 10 Закону № 71-1130 Французької Республіки від 31 грудня 1971 р. (далі – Закон № 71-1130), який реформує деякі судові та юридичні професії, гонорар (*honoraires*) адвоката за консультацію, юридичну допомогу, складання юридичних документів і виступ в суді встановлюється за згодою із клієнтом. На підставі Закону № 71-1130 гонорар вільно обумовлюється між адвокатом і клієнтом, незалежно від виду юридичних послуг адвоката. Сюди не відноситься оплата обов'язкового представництва в суді (*postulation*), яка встановлюється відповідно

¹ Бронз, Й.Л. (2019). Этические проблемы адвокатской деятельности: повторение уроков и задание на будущее. *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск «Адвокатська етика»*. Одеса: Видавництво і друкарня «Екологія», 17-20.

² Іваницький, С.О. (2018). *Actum de quota litis*: перспективи використання в сучасній адвокатській практиці. *Юрист України*, 2 (37), 83-86.

³ Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343> (2019, серпень, 22).

⁴ Дерра, М. *Адвокатура в Германії*. <<https://zakon.ru/Tools/DownloadFileRecord/23439>> (2019, серпень, 22).

до нормативних актів.

Проте, принцип вільного визначення гонорару не є абсолютним. Так званий «гонорар успіху» (*pacete de quota litis*) – це спосіб оплати роботи адвоката, при якому розмір винагороди залежить від результатів розгляду справи.

Так, Законом № 71-1130 дозволяється комбінована схема – фіксована ставка (загальна або погодинна), до якої додається відсоток в разі успішного вирішення справи (*ibidem*). Це правило діє за умови укладення договору про гонорар із самого початку справи і, у будь-якому випадку, до отримання результату, який і дає право на отримання такого відсотка¹.

У Швейцарській Конфедерації 01.06.2002 р. вступив в силу Федеральний закон про вільне пересування (циркуляції) адвокатів (*Loi federale sur la libre circulation des avocats, LLCA*), який встановив загальні принципи, що застосовуються до адвокатської діяльності, а також вичерпно визначив правила здійснення такої діяльності. Згідно ст. 12 цього Закону, адвокат не має права до закінчення справи укладати угоду, в якій гонорар адвоката ставиться в залежність від результату справи. В угоду також не можна включати положення про відмову адвоката від гонорару при несприятливому результаті справи (заборона *pacetum de quata litis*). При укладанні угоди адвокат зобов'язаний інформувати клієнта про всі умови оплати своїх послуг, а також періодично або на прохання клієнта продовжувати його інформувати щодо суми гонорарів. Однак федеральний закон не забороняє адвокатам заздалегідь домовитися з клієнтом про оплату послуг або про надбавку до гонорарів в разі успішного завершення справи (*pacetum de palmario*). Таким чином, в Швейцарії гонорари адвокатів можуть бути визначені в залежності від наданих послуг і отриманого результату.

З метою уточнення професійних правил, закріплених Федеральним законом про вільну циркуляцію адвокатів, визначення норм професійної етики для адвокатів всіх колегій 10.06.2005 р. Швейцарська Федерація адвокатів прийняла Кодекс професійної етики адвокатів, який вступив в силу 01.07.2005 р. і встановив, що адвокат не може ні отримати частину прибутку від справи в якості гонорарів (*pacetum de quota litis*), ні відмовитися від своїх гонорарів на випадок, якщо програє справу. Однак адвокат може обумовити надбавку до свого гонорару на випадок виграшу справи (*pacetum de palmario*).

Тому, якщо не брати до уваги чіткої і абсолютної заборони на *pacetum de quota litis*, в Швейцарії адвокат досить вільний у визначенні розміру своїх гонорарів і може не тільки врахувати результати своєї діяльності при визначенні фіксованої суми гонорару, але й встановити до нього надбавку на випадок виграшу справи².

Гонорар успіху є поширеним явищем серед юридичної спільноти США, Канади, Великої Британії, Австралії, Болгарії та інших державах, однак зі сфери застосування умовного гонорару в цих країнах вилучені кримінальні й окремі різновиди сімейних справ.

За умовним гонораром у США адвокат у середньому отримує від 20 до 50 % суми, що стягнута на підставі рішення суду. В цій країні гонорари успіху досить активно використовуються, але *Contingentfee* заборонено у випадках захисту підозрюваного в кримінальній справі та сімейних справах про розірвання шлюбу, стягнення суми аліментів чи утримання або розподілу спільно нажитого майна.

Подібний диференційований підхід С. О. Іваницьким вбачається оптимальним, оскільки в деяких категоріях проваджень можуть зачіпатися більш чутливі інтереси. Очевидно, що найбільш природним є застосування гонорару успіху в майнових спорах із визначеною ціною позову. Водночас перенесення утилітарного інструментарію на кримінальні справи й сімейні спори про розірвання шлюбу, стягнення аліментів або поділ сумісно нажитого майна навряд чи можна визнати доцільним через складність підтримання балансу між економічними та етичними домінантами діяльності адвоката в цій сфері, високу уразливість базових соціальних цінностей³.

Закон Туреччини «Про адвокатуру» також надає адвокатам право на укладення *pacetumdequotalitis*, тобто передбачає можливість домовитися з клієнтом про гонорар успіху. Водночас, за законом повинні бути дотримані певні вимоги до гонорару: не менше законодавчо встановленого мінімального тарифу на адвокатські послуги, але не більше 25 відсотків від суми

¹ Сидорова, І.М. *Гонорар адвокатів во Франції*. <<http://lawfirm.ru/pr/print.php?id=4027>> (2019, серпень, 22).

² Накушнова, Е.В. *Вознаграждение исполнителя по договорам оказания правовых услуг (гонорар успеха)*. <<http://lexandbusiness.ru/view-article.php?id=2551>> (2019, серпень, 22).

³ Іваницький, С.О. (2018). *Pacetum de quota litis: перспективи використання в сучасній адвокатській практиці*. *Юрист України*, 2 (37), 83-86.

позову. Гонорар має сплачуватися виключно у грошовій формі¹.

У всякому разі, питання законодавчого закріплення «гонорару успіху» адвоката залишатиметься дискусійним². Зарубіжний досвід врегулювання гонорару успіху доводить, що єдиним шляхом конструктивного вирішення дискусійного питання, започаткованого прийняттям Верховним Судом постанови від 12 червня 2018 року у справі № 462/9002/14-ц, – є законодавча формалізація дозволу адвокату укладати цей різновид угод шляхом доповнення відповідними положеннями ст. 27 і ст 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та ст. 28 ПАЕ.

Включення до договору про надання правової допомоги пункту щодо гонорару успіху вимагатиме ретельної уваги до конструювання предмета правочину, який доцільно побудувати на платформі змішаного договору, що міститиме елементи договору про надання послуг, а не допомоги. Тому що допомога – це сукупність взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих дій, тобто діяльність, а послуга – самостійна дія.

Висновки. Таким чином, розмір гонорару адвоката має вільно обумовлюється виключно адвокатом і клієнтом, а суд не має права втручатися в ці домовленості коригуючи їх своїми рішеннями. Визначаючи розмір винагороди, адвокат має враховувати такі критерії, як: юрисдикція спору, складність справи, витрачений час, особу клієнта тощо. Запровадження в Україні гонорару успіху адвоката сприятиме підвищенню відповідальності адвоката за свої дії з метою отримання законного та обґрунтованого судового рішення на користь довірителя. Зі своєї сторони, довіритель жодним чином не зазнаватиме відчуття стурбованості щодо можливості чи неможливості оплатити адвокату гонорар успіху, адже успіх буде очевидним, а розмір винагороди – справедливим.

Для цього, оплата обов'язкового представництва в суді має встановлюватися не домовленостями, а нормативно-правовими актами. Розмір такої винагороди має визначатися згідно з офіційною шкалою гонорарів та забезпечуватися контролем з боку органів адвокатського самоврядування. До того ж, варто акцентувати, що у кримінальних та сімейних спорах про розірвання шлюбу, стягнення аліментів або поділ сумісно нажитого майна гонорар успіху адвоката вбачається неприпустимим.

Гонорар успіху адвоката може застосовуватися в майнових спорах із визначеною ціною позову та має визначатися за договором про надання правових послуг із самого початку справи та може в середньому становити від 20 до 50 % суми, що буде стягнута на підставі рішення суду, або встановлюватися у відсотковому еквіваленті до встановленого законом розміру гонорару за представництво у суді.

Гонорар успіху адвоката також може передбачати умову щодо виплати винагороди в меншому розмірі, ніж передбачено законом, в разі програшу справи. Тому, чітка логічна структурованість та виважений підхід до врегулювання цього питання з боку законодавця та органів адвокатського самоврядування нададуть змогу адвокату надати перш за все якісну послугу, а клієнту чітке розуміння складових адвокатського гонорару.

References:

1. Bronz, J.L. (2019). *Jeticheskie problemy advokatskoj dejatel'nosti: povtorenie urokov i zadanie na budushhe* [Ethical issues of advocacy: repetition of lessons and assignment for the future]. *Visnyk Odeskoi advokatury. Spetsialnyi vypusk «Advokatska etyka»* [Bulletin of the Odessa Bar. Lawyer Ethics Special Issue]. Odesa: Vydavnytstvo i drukarnia «Ekolohiia», 17-20. [in Russian].
2. *Gonorar uspeha dlja advokata: v KGS Verhovnogo Suda prokomentirovali svoju poziciju* [Success fee for a lawyer: in the CSC of the Supreme Court commented on their position]. <<https://sud.ua/ru/news/publication/123377-gonorar-uspekha-dlya-advokata-v-kgs-verkhovno-suda-prokomentirovali-svoyu-pozitsiyu>> (2019, August, 22). [in Russian].
3. *Honorar uspikhu advokata: svitovyi dosvid i perspektyvy zakonodavchoho vrehuliuvannia v Ukraini* [Attorney Success Fee: World Experience and Prospects for Legislative Regulation in Ukraine]. <https://jurliga.ligazakon.net/analytics/171358_gonorar-uspikhu-advokata-svtoviy-dosvd--perspektivi-zakonodavchogo-vregulyuvannya-v-ukran> (2019, August, 22). [in Ukrainian].

¹ Гонорар успіху адвоката: світовий досвід і перспективи законодавчого врегулювання в Україні. <https://jurliga.ligazakon.net/analytics/171358_gonorar-uspikhu-advokata-svtoviy-dosvd--perspektivi-zakonodavchogo-vregulyuvannya-v-ukra> (2019, серпень, 22).

² Фляжнікова, Я.В. (2019). Етична складова гонорару успіху адвоката. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матер. IX Міжнар. наук.-практ. конф.: (м. Одеса, 15 листопада 2019 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 414-416.

4. Derra, M. *Advokatura v Germanii* [The legal profession in Germany]. <<https://zakon.ru/Tools/DownloadFileRecord/23439>> (2019, August, 22). [in Russian].
5. Drozdov, O. *Rishennia VS pro honorar uspikhu faktychno niveliuie znachennia profesiinoi pravnychoi dopomohy* [The Suns decision on the success fee actually negates the value of professional legal assistance]. <<https://vkdkka.org/rishennya-vs-pro-gonorar-uspikhu-faktichno-nivelyuje-znachennya-profesijnoji-pravnychoji-dopomogi-o-drozdov/>> (2019, August, 22). [in Ukrainian].
6. Zahalnyi kodeks pravyl dlia advokativ krain Yevropeiskoho Spivtovarystva [General Code of Practice for European Community Lawyers]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343> (2019, August, 22). [in Ukrainian].
7. *Zakon pro advokaturu ta advokatsku diialnist 2012* [Law on Advocacy and Advocacy] (Verkhovna Rada Ukrainy) [Verkhovna Rada of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady* [Information of the Verkhovna Rada], 2013, 27, 282. [in Ukrainian].
8. Ivanytskyi, S.O. (2018). Ractum de quota litis: perspektyvy vykorystannia v suchasni advokatskii praktysii [Ractum de quota litis: Prospects for use in modern law practice]. *Yuryst Ukrainy* [Lawyer of Ukraine], no. 2 (37), 83-86. [in Ukrainian].
9. Knjazev, A.N. *Gonorar uspeha v dogovore okazaniya juridicheskoy pomoshhi* [Legal aid contract success fee]. <<http://koet.syktso.ru/vestnik/2007/2007-2/8/8.htm>> (2019, August, 22). [in Russian].
10. Nakushnova, E.V. *Voznagrazhdenie ispolnitelja po dogovorom okazaniya pravovyh uslug (gonorar uspeha)* [Remuneration of the contractor for legal services (success fee)]. <<http://lexandbusiness.ru/view-article.php?id=2551>> (2019, August, 22).
11. *Okrema dumka Suddi Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu Krata V. I. vid 12.06.2018 r. U spravi № 462/9002/14-ts* [Separate Opinion of the Judge of the Civil Court of Cassation as part of the Supreme Court of Krato VI dated 12.06.2018 in Case No. 462/9002/14-c] (Verkhovnyi Sud Ukrainy) [The Supreme Court of Ukraine]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [Single State Register of Court Decisions]. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74963389>> (2019, August, 22). [in Ukrainian].
12. *Postanova u spravi № 13/520 2007* [Order in Case No. 13/520] (Vyshchyi hospodarskyi sud Ukrainy) [High Commercial Court of Ukraine]. *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_520600-07>. (2019, August, 22). [in Ukrainian].
13. *Postanova u spravi № 462/9002/14-ts 2018* [Order in Case No. 462/9002/14-c] (Verkhovnyi Sud Ukrainy) [The Supreme Court of Ukraine]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [Single State Register of Court Decisions]. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75003682>> (2019, August, 22). [in Ukrainian].
14. *Postanova u spravi № 466/1367/16-a 2018* [Order in Case No. 466/1367/16-a] (Verkhovnyi Sud Ukrainy) [The Supreme Court of Ukraine]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [Single State Register of Court Decisions]. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74407460>> (2019, August, 22). [in Ukrainian].
15. *Pravyla advokatskoi etyky: zatverdzeni zvitno-vybornym zizdom advokativ Ukrainy 2017* [Laws of Ethics: Approved by the Reporting Congress of Ukrainian Lawyers]. <<http://vkdkka.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki2017.pdf>>. (2019, April, 18). [in Ukrainian].
16. Sidorova, I.M. *Gonorar advokatov vo Francii* [French lawyers fee]. <<http://lawfirm.ru/pr/print.php?id=4027>> (2019, August, 22). [in Russian].
17. *Stoimost' «uspeha»* [The cost of "success"]. <<https://pravo.ua/articles/stoimost-uspeha/>> (2019, August, 22).
18. Tusel, V.T. (ed.) (2001). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [A great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Irpin: VTF «Perun». [in Ukrainian].
19. Fliazhnikova, Ya.V. (2019). Etychna skladova honoraru uspikhu advokata [The ethical component of the lawyers success fee]. *Advokatura: mynule, suchasnist ta maibutnie: materialy IKh Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii* (m. Odesa, 15 lystopada 2019 r.) [Advocacy: Past, Present and Future: Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference (Odessa, November 15, 2019)]. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 414-416. [in Ukrainian].
20. Dr. David Štros. *Pactum de quota litis – The Czech Approach*. <http://www.fbe.org/barreaux/uploads/2017/07/Rapport_David_STROSS-1-en.doc> (2019, August, 22).